

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

ARTE BENE MORIENDI

LIBRI DUO

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

DE
ARTE BENE MORIENDI

LIBRI DUO

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

PRÆFATIO

Cogitanti mihi in solito meo recessu, in quo a negotiis publicis vacans mihi ipse vaco, quæ causa sit, cur artem bene moriendi, quæ notissima omnibus esse deberet, paucissimi addiscere studeant; nihil occurrit aliud, nisi, quod Sapiens ait, stultorum infinitum esse numerum. (*Ecc. i.*) Quæ potest enim fingi vel cogitari stultitia major, quam artem illam negligere, ex qua bona summa et sempiterna dependent; et artes plurimas ac pene innumerabiles magno labore perdisce, et non minore studio exercere, quibus peritura bona vel conservantur vel augentur? Porro artem bene moriendi artem esse artium omnium maximam, nemo negabit, qui attentè cogitare voluerit, in morte reddendam esse Deo rationem de omnibus, quæ toto vitæ spatio egerimus, dixerimus, cogitaverimus (*Matth. xii.*), usque ad verbum unum otiose prolatum, Diabolo accusante, conscientia testificante, poena mortis æternæ vel præmio sempiterno nos expectante. Videmus quotidie cum iudicium expectatur de rebus etiam infimis, litigantes quietem nullam capere; sed nunc advocatos adire, nunc procuratores, nunc iudices, nunc istorum ipsorum amicos vel affines; et in obitu pendente causa coram Iudice, de vita vel de morte sempiterna, sæpe, reus imparatus, et morbo oppressus, vix sui compos, cogitur rationem reddere de iis rebus, de quibus, dum bene valeret, fortasse nunquam cogitavit. Hinc turmatim miseri mortales in gehennam ruunt; et ut loquitur Sanctus Petrus, *Si iustus vix salvabitur, impius, et peccator ubi parebunt?* (*1. Pet. iv.*) Ego igitur operæ pretium esse duxi, ut me ipse primum, deinde fratres meos admoveam, ut artem bene moriendi magnificiamus: et si qui sint, qui ab aliis doctioribus magistris hanc artem nondum didicerint, ea saltem, quæ nos de hac arte ex libris sacris et scriptis veterum magistrorum colligere curavimus non despiciant.

Sed antequam ad præcepta hujus artis veniamus, operæ pretium esse duxi de natura mortis quærere, utrum mors in rebus

bonis vel malis reponenda sit. Et quidem si mors absolute consideretur, sine ulla dubitatione mala censenda est, quippe quæ vitæ opponitur, quam bonam esse negare non possumus. Accedit præterea, quod *Deus mortem non fecit, sed invidia Diaboli mors introiit in orbem terrarum* (*Sap. i. et ii.*), ut Sapiens docet, cui subscribit Apostolus Paulus cum ait: *Per unum hominem peccatum in mundum intravit, et per peccatum mors, in quo omnes peccaverunt.* (*Rom. v.*) Certe si Deus fecit mors bona est; cum omne quod Deus fecit bonum sit, dicente Moyse: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona.* (*Gen. i.*)

Quamvis autem mors in se bona non sit, tamen sapientia Dei sic mortem quasi condire novit, ut ex morte multa bona oriri possint. Hinc David canit, *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus* (*Ps. cv.*), et Ecclesia de Christo loquens, ait: *Qui mortem nostram moriendo destruxit, et vitam resurgendo reparavit.* Certe mors, quæ mortem destruxit, et vitam reparavit, nisi valde bona esse non potuit; proinde si non omnis, aliqua saltem mors bona fuisse dicenda est. Itaque Sanctus Ambrosius librum *De bono mortis* inscribere non dubitavit, in quo libro satis aperte demonstrat, mortem, quamvis ex peccato natam, suas habere non exiguas utilitates.

Accedit denique ratio, quæ mortem, quamvis in se malam, ex gratia Dei multa bona producere posse demonstrat. Primum enim, magnum bonum ex morte colligimus, cum ea finem imponit miseris plurimis et maximis hujus vitæ. Job Sanctus disertis verbis queritur de miseris vitæ presentis. *Homo, inquit, natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseris.* (*Job. xiv.*) Ecclesiastes ait: *Laudavi magis mortuos, quam viventes, et feliciorum utroque iudicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt.* (*Ecc. iv.*) Ecclesiasticus autem addit, et dicit: *Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam; a die exitus de ventre matris eo-*

rum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium. (Ecc. xl.) Apostolus quoque de miseris hujus vitæ conqueritur, et ait: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii.)

His igitur testimoniis eloquiorum divinarum satis probatur, mortem id habere in se boni, quod liberet hominem a miseris plurimis hujus vitæ. Deinde excellentius bonum mors adfert; cum janua efficitur a carcere, ad regnum. Id Sancto Joanni Evangelistæ et Apostolo revelatum est a Domino, cum propter fidem exultaret in insula Patmos: *Audisti, inquit, vocem de celo dicentem mihi: Scribe, Beati mortui qui in Domino moriuntur. Anodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.* (Apoc. xx.) Beata plane mors sanctorum est, quæ jussu celestis Regis ab ergastulo carnis animam educit, et ad regnum celeste perducit; ubi defunctæ laribus animæ sanctæ dulciter requiescunt, et pro mercede operum, coronam regni percipiunt. Sed et animabus, quæ ad purgatorium deducuntur, non exiguum beneficium mors affert; cum eas a timore gehennæ liberat, et certas de futura ac sempiterna felicitate constituit. Quid, quod ipsis etiam reprobus hominibus mors adveniens aliquid utilitatis afferre videtur, dum eos a corpore separans,

id efficit, ut mensura penarum non amplius crescat? Propter has egregias utilitates mors hominibus piis non ostendit faciem horrendam, sed blandam; non terribilem, sed amabilem. Hinc Apostolus Paulus secure clamat: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Phil. ii.), desiderium habens Dissolvi, et esse cum Christo. Et in Epistola prior ad Thessalonicenses, admonet Christianos probos (I. Thess. iv.), ut non contristentur in mortibus carorum, neque eos ut mortuos luceant, sed ut dormientes aspiciant. Sed vixit etiam mulier quædam sancta avorum nostrorum memoria, nomine Catarina Adorna, Genuensis, quæ sic ardebat amore Christi, ut incredibili desiderio cuperet dissolvi, et ad dilectum migrare: hinc quasi mortis amore capta, eam sæpe ut pulcherrimam et speciosissimam laudabat, id solum in ea reprehendens, quod se quærentes fugeret, et se fugientes quæreret. Consulat lector vitam B. Catharinæ Genuensis capit. VII.

Ex his igitur, quæ dicta sunt, habemus, mortem et prolem peccati, malam esse, sed ex gratia Christi, qui mortem subire pro nobis dignatus est, factam esse multis modis utilem et salutarem, amabilem et desiderabilem.

DE

ARTE BENE MORIENDI

LIBER PRIMUS

CAP. I.

De primo præcepto artis bene moriendi, quod est, ut qui cupit bene mori bene vivat.

Aggredior nunc præcepta artis bene moriendi. Distribuemus autem hanc artem in partes duas: in priore trademus præcepta, quibus utendum erit, dum bene valeamus: in posteriore trademus ea, quibus opus erit, cum morbo periculoso laboramus, ut credibile sit mortem esse præ foribus: ac in parte priore trademus primum præcepta, quæ pertinent ad virtutes; deinde ea, quæ pertinent ad Sacramenta: his enim duobus maxima juvamus, tum ad bene vivendum, tum ad bene moriendum. Sed his omnibus præponendum esse videtur generale præceptum ut bene vivat, qui bene mori desiderat: nam cum nihil sit mors, nisi vitæ finis: certe omnis qui usque in fine bene vivit, bene moritur; neque potest male mori, qui nunquam male vixit: quemadmodum etiam, qui male semper vixit, male moritur: nec potest non male mori, qui nunquam bene vixit. Id quod in omnibus similibus rebus cernimus: omnis enim, qui rectam viam tenet, ad locum ad quem tendit, sine errore perlingit, contra vero qui a recta via aberrat, nunquam exitum vitæ inveniet et qui diligenter in studia scientiarum incumbit, brevi doctus, vel etiam et doctor evadit et qui scholas frequentat, sed ad percipiendas disciplinas animum non accommodat, oleum et operam perdit.

Sed objiciet fortasse aliquis boni latronis exemplum, qui semper male vixit, et bene beateque vitam finivit. Non ita est, quin potius pius ille latro pie sancteque vixit et ea

de causa pie quoque sancteque mortem obiit: nam tametsi partem vitæ majorem in sceleribus consumpsit, tamen partem aliam vitæ usque adeo sancte traduxit, ut peccata præterita facile purgaverit, et merita eximia comparaverit. Nam et charitate in Deum flagrans, Christum ab impiorum calamitatibus palam defendit; et charitate in proximum pariter flagrans, sodalem suum blasphemantem admonuit et corripuit, atque ad meliorem vitam revocare conatus est, vivebat enim vitam hanc mortalem, cum sodali suo diceret: *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es? Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus, hic vero nihil mali gessit* (Luc xxiii.); neque mortuus erat, sed vivebat idem ipse latro, cum præclaram illam vocem emisit, Christum confitens et invocans: *Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.* Itaque videtur hic unus fuisse ex illis, qui ultimi venerunt ad vineam et ante primos accepere mercedem.

Vera igitur et generalis est sententia illa: Qui male vivit, male moritur. Neque tamen negandum est, rem esse periculum plenam differre ad ultimum vitæ conversionem a peccatis ad justitiam; et longe feliciores esse qui jugum legis Dei portare incipiunt *Ab adolescentia tua* (Thr. iii), ut Jeremias loquitur: et omni ex parte felicissimos, qui *Empti sunt ex hominibus primitivæ Deo, et agno; qui non solum cum mulieribus non sunt coinquinati, sed nec in ore eorum est inventum mendacium et sine macula sunt ante thronum Dei.* (Apoc. xxiv.) Qualis fuit Jeremias Propheta, et plusquam Propheta Joannes, et in primis mater Domini, et alii atque alii, quos Dei solius scientia novit. Ma-